

ODLUKA O PRIHVATLJIVOSTI I MERITUMU MERITUMU

(Uručena 6. decembra 2000. godine)

Predmet br. CH/99/2656

ISLAMSKA ZAJEDNICA U BOSNI I HERCEGOVINI

protiv

REPUBLIKE SRPSKE

Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, na zasjedanju Vijeća II od 5. decembra 2000. godine sa sljedećim prisutnim članovima:

Gosp. Giovanni GRASSO, Predsjednik, Gosp. Viktor MASENKO-MAVI, Potpredsjednik, Gosp. Jakob MOLLER, Gosp. Mehmed DEKOVIĆ, Gosp. Manfred NOWAK, Gosp. Vitomir POPOVIĆ, Gosp. Mato TADIĆ, Gosp. Peter KEMPEES, Arhivar Gđa Olga KAPIĆ, Zamjenik arhivara

Razmotrivši gore navedenu prijavu podnesenu u skladu sa članom VIII(1) Sporazuma o ljudskim pravima ("Sporazum") sadržanog u Aneksu 6 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini;

Usvaja sljedeću odluku u skladu sa članom VIII(2) i članom XI Sporazuma i pravilima 52, 57 i 58 Pravila procedure Doma:

I UVOD

1. U 1993. godini su uništene Atik džamija, Dašnice džamija, Salihbegović džamija, Krpić džamija u Bijeljini kao i Atik džamija u Janji. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu "Islamska zajednica" ili "podnosilac prijave") tvrdi da tužena Strana krši njena prava prema članu 9 Evropske konvencije o ljudskim pravima ("Konvencija") i članu 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju time što je onemogućava da koristi lokacije i rekonstruiše džamije. Posebno, prijava pokreće pitanje jesu li podnosilac prijave i njeni pripadnici diskriminirani u uživanju prava zagarantovanih gore navedenim odredbama.

II POSTUPAK PRED DOMOM

2. Prijava je podnesena i registrovana 8. jula 1999. godine. Uključivala je zahtjev za privremene mjere kojima bi bilo naređeno tuženoj Strani (i) da se suzdrži od svake gradnje na lokaciji ranije Atik džamije u Bijeljini, i (ii) da se suzdrži od svake povrede vakufskih nekretnina na teritoriji opštine Bijeljina koje su, do izbijanja rata, bile u posjedu Islamske zajednice. Vijeće je razmatralo prijavu 7. i 9. jula 1999. godine. Dana 10. jula 1999. godine je donesena privremena mjera u vezi sa lokacijom Atik džamije u Bijeljini, kojom je naređeno tuženoj Strani da se suzdrži od svake gradnje na toj lokaciji i da ne dozvoli nikakvu gradnju na njoj.

3. Prijava je proslijeđena tuženoj Strani 13. jula 1999. godine. Dana 18. augusta

1999. godine su primljena pismena zapažanja tužene Strane. Istoga dana su proslijeđena podnosiocu prijave.

4. Odgovor podnosioca prijave od 19. augusta 1999. godine, je primljen 2. septembra 1999. godine. Podnosilac prijave je proširila svoje žalbene navode na druge lokacije džamija, naime na lokacije nekadašnje Dašnice džamije, Krpić džamije i Salihbegović džamije, tražeći od Doma da izda naredbu za privremene mjere u vezi sa lokacijama nekadašnjih Dašnice i Krpić džamija. Štaviše, podnosilac prijave je dostavila zahtjev za dodatnom naredbom za privremene mjere i u vezi sa lokacijom Atik džamije u Bijeljini. Dom je ponovo razmatrao predmet 10. septembra 1999. godine.

5. Dana 8. oktobra 1999. godine. Dom je odlučio razmatrati sve žalbene navode koji se odnose na imovinu Islamske zajednice, a kojom upravlja Vakufska direkcija, u opštini Bijeljina pod istim brojem predmeta (CH/99/2565). Pored toga, Dom je odlučio da odbije dodatne privremene mjere koje je zatražila podnosilac prijave uzimajući u obzir relevantne informacije koje je dobio od Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE). Dana 21. oktobra 1999. proširene žalbe podnosioca prijave su proslijeđene tuženoj Strani radi zapažanja. Osim toga, Dom je zamolio podnosioca prijave i tuženu Stranu da razmotre mogućnost postizanja prijateljskog rješenja.

6. Dana 9. novembra 1999. godine primljen je dodatni podnesak podnosioca prijave koji je proslijeđen tuženoj Strani 1. decembra 1999. Dana 18. januara 2000. godine tužena Strana je odgovorila na podneske koje je dostavila podnosilac prijave. Odgovor podnosioca prijave na ove podneske je primljen 2. februara 2000. godine. Dana 14. aprila 2000. godine Dom je zatražio dodatne informacije od podnosioca prijave. Odgovor je primljen 24. aprila 2000. godine.

7. Dana 18. maja 2000. godine podnosilac prijave je dostavila formalni zahtjev načelniku Odjeljenja za stambene poslove u Bijeljini u kojem je tražila *inter alia* dozvolu za rekonstrukciju Atik džamije, Dašnice džamije, Krpić džamije i Salihbegović džamije.

8. Dana 12. maja i 7. juna 2000. Dom je ponovo razmotrio ovaj predmet i odlučio da održi zajedničku javnu raspravu sa drugim predmetom koji je u postupku pred Domom, a koji se tiče lokacija bivših džamija u Zvorniku (CH/98/1062). Rasprava je održana u Bijeljini 4. jula 2000. Na raspravi su svjedočili sljedeći svjedoci koje je pozvao Dom: gosp. Jezdimir Spasojević, načelnik Odjeljenja za urbanizam u Bijeljini; gosp. Petar Mihajlović, preduzeće "Ekspres Promm"; gosp. Husein Kavazović, tuzlanski muftija; gosp. Dragomir Ljubojević, gradonačelnik Bijeljine i gosp. Ibrahim Imširević, očevidac iz Bijeljine koga je predložila podnosilac prijave. Dva inženjera geodezije, gosp. Dragan Jovanović i gosp. Marko Lozić, su imenovani za vještake. Oni su dostavili pismeno izjašnjenje o nekim pitanjima prije rasprave, a iznijeli su dokaze i na javnoj raspravi. Prije rasprave gosp. Francois Perez, specijalni izaslanik OHR-a u Bijeljini i oficir za ljudska prava OSCE-a u Bijeljini su također zamoljeni da pripreme izjašnjenja o različitim pitanjima. I OHR i OSCE su odlučili da pripreme pismene izvještaje *amicus curiae*. Podnosioca prijave je zastupao gosp. Esad Hrvačić, diplomirani pravnik iz Sarajeva. Tuženu Stranu je zastupao njen pravni predstavnik, gosp. Stevan Savić.

9. U toku javne rasprave podnosilac prijave je zatražila od Doma da naredi tuženoj Strani, *inter alia*, da izda građevinsku dozvolu za rekonstrukciju Janjica džamije u Bijeljini. Također je zatražila dozvolu za rekonstrukciju ove džamije u svom formalnom zahtjevu načelniku Odjeljenja za stambene poslove u Bijeljini od 18. maja 2000. godine.

10. Poslije usmene rasprave, dana 7. jula 2000. godine je donesena još jedna privremena mjera u vezi sa lokacijom Atik džamije u Bijeljini, kojom je naređeno tuženoj Strani da obustavi sve građevinske radove u granicama lokacije "Atik" džamije (k.č. 10/36, 11/3, 11/2, 11/198 i 11/271 k.o. Bijeljina).

11. Dana 12. oktobra 2000. godine tužena Strana je obavijestila Dom da je, 24. augusta 2000. godine, donijela dva rješenja kojima se naređuje investitoru i izvođaču građevinskih radova za investitora da prestane sa izgradnjom na lokaciji Atik džamije u Bijeljini, pošto je ustanovljeno da su građevinski radovi izvođeni u suprotnosti sa tehničkom dokumentacijom po kojoj je izdata dozvola za izgradnju. Dana 10. novembra Dom je zatražio od podnosioca prijave i od tužene Strane da ga obavijeste o trenutnom stanju na lokacijama džamija. Odgovor podnosioca prijave je primljen 15. novembra 2000. godine.

III UTVRĐIVANJE ČINJENICA

A. Činjenice koje je iznijela podnosilac prijave

12. Prema podnosiocu prijave, Islamska zajednica je vlasnik lokacija u Bijeljini na kojima su prije rata bile Atik džamija, Dašnice džamija, Krpić džamija, Salihbegović džamija.

13. U vezi sa lokacijom Atik džamije u Bijeljini podnosilac prijave tvrdi da su vlasti u junu 1999. godine ogradile oko 1000 m² lokacije, uklonile staru gasulhanu i započele sa izgradnjom objekta banke. Podnosilac prijave ističe da građevinski radovi nisu prestali nakon što je Dom izdao naredbu za privremene mjere 10. jula 1999. godine. Kada je riječ o lokaciji bivše Dašnice džamije, podnosilac prijave tvrdi da je privatno preduzeće pod nazivom "Express Promm" izgradilo poslovnu zgradu na njoj na osnovu dogovora sa Opštinom Bijeljina. U vezi sa Krpić džamijom podnosilac prijave ističe da je nakon uništavanja džamije ovo mjesto pretvoreno u parkiralište, a da se na njemu također nalazi osam manjih poslovnih prostora. Štaviše, podnosilac prijave se žali da se lokacija Salihbegović džamije koja je poslije rušenja džamije korištena kao buvlja pijaca sada koristi kao parkiralište.

14. Pored toga, podnosilac prijave smatra da je Islamska zajednica vlasnik lokacije bivše Atik džamije u Janji.

B. Činjenice koje je iznijela tužena Strana

15. Prema pismenim podnescima tužene Strane, lokacije u Bijeljini na kojima su prije rata stajale Atik džamija, Dašnice džamija, Krpić džamija i Salihbegović džamija i lokacija bivše Atik džamije u Janji predstavljaju državnu imovinu. Ranije su ove lokacije bile društvena svojina i podnosilac prijave je zadržao samo pravo da ih koristi, a to pravo navodno više ne postoji. Ipak, u toku javne rasprave od 4. jula 2000. godine zastupnik tužene Strane se izjasnio da podnosilac prijave kao raniji vlasnik objekata

džamija još uvijek ima prvenstveno pravo korištenja ovih lokacija za izgradnju.

16. Tužena Strana je mišljenja da građevinski radovi uz lokaciju Atik džamije u Bijeljini ne zadiru u tu lokaciju (k.č. 11/271) ili drugo vakufsko zemljište. Naglašava da na lokaciji Atik džamije ne postoji nijedan objekat trajnog karaktera već samo dva mala kioska, koji čekaju da im se dodijeli trajna lokacija. U vezi sa propisima o gradnji, tužena Strana navodi da je novim urbanističkim planom za Bijelinu predviđena izgradnja pozorišta na lokaciji Atik džamije (k.č. 11/271). Međutim, Skupština opštine nije još usvojila novi urbanistički plan i on pravno nije na snazi. Nije izdata nikakva građevinska dozvola za predmetnu lokaciju.

17. U vezi sa lokacijom bivše Dašnice džamije, tužena Strana naglašava da poslovna zgrada preduzeća "Express-Promm" nije izgrađena na imovini podnosioca prijave, već na susjednoj parceli, iako priznaje da pokriva površinu vakufske parcele u širini od jednog metra. Tužena Strana nije osporila da je lokacija Salihbegović džamije bila pretvorena u buvlju pijacu. Istakla je privremeni karakter ove pijace koja je nedavno uklonjena.

C. Pismeni izvještaj i usmena zapažanja vještaka

1. Stanje lokacija prema zemljišnoj knjizi i katastru

18. Iz pismenih izvještaja inženjera geodezije gosp. Dragana Jovanovića i gosp. Marka Lozića se čini da su lokacije bivših džamija u Bijeljini (tj. k.č. 10/36, 11/3, 11/2, 11/198 i 11/271 u predmetu Atik džamije; k.č. 20/16 i 20/59 u predmetu Dašnice džamije; k.č. 16/111, 16/112 i 16/113 u predmetu Krpić džamije; k.č. 2/140 i 2/141 u predmetu Salihbegović džamije) uknjižene u zemljišnoj knjizi - koja sadrži informacije o pravnom statusu ovih lokacija - kao državna imovina sa pravom korištenja u korist podnosioca prijave. Štaviše, u zemljišnoj knjizi se spominju ranije *građevine* (tj. džamije i pomoćni objekti) na tim lokacijama i precizirane su kao imovina podnosioca prijave. Prema katastarskom registru - koji sadrži podatke o stvarnom stanju lokacija - predmetne lokacije su u posjedu podnosioca prijave.

19. Lokacija bivše Atik džamije u Janji (tj. k.č. 1/79) je uknjižena u zemljišnoj knjizi kao imovina podnosioca prijave. Prema katastarskom registru ova lokacija je u posjedu podnosioca prijave.

2. Stanje lokacija prema građevinskim propisima

20. Kako vještacima nisu dati precizni podaci u Opštini Bijeljina oni su samo obavijestili Dom da postoje urbanistički plan (iz 1996. g.) i regulacioni plan.

3. Stvarno stanje na lokacijama bivših džamija

21. Iz pismenih izvještaja vještaka kao i iz njihovih iskaza na javnoj raspravi od 4. jula 2000. godine se čini da na lokaciji bivše Atik džamije u Bijeljini stoje tri pokretna kioska i četiri pokretna štanda. Pored toga, Razvojna banka iz Banja Luke gradi objekat banke koji zadiru na lokaciju Atik u površini od 54 m². Pedeset metara od mjesta gdje se gradi ovaj objekat banke je podignuta ograda kojom je onemogućen pristup na oko 1000 m² zemljišta džamije - uključujući dio na kojem je stajala nekadašnja gasulhana.

22. Na lokaciji bivše Dašnice džamije je preduzeće "Express-Promm" izgradilo poslovni prostor od oko 150-200 m². On je, barem djelimično, izgrađen na zemljištu džamije. Lokaciju bivše Krpić džamije djelimično zauzimaju neki kiosci, a djelimično se koristi kao parkiralište. Na lokaciji bivše Salihbegović džamije se nalazi buvlja pijaca. Na lokaciji bivše Atik džamije u Janji se također nalazi buvlja pijaca. Nadalje, zgrada u kojoj je živio imam još uvijek postoji. U dobrom je stanju i neki ljudi žive u njoj.

D. Pismeni *amicus curiae* izvještaj Ureda visokog predstavnika od 4. jula 2000. godine

23. Pismeni izvještaj gosp. PEREZA, specijalnog izaslanika u Bijeljini, pokazuje da je proces povratka u Bijeljinu spor.

24. Štaviše, Specijalni izaslanik Perez je obavijestio Dom da se u sadašnjem regulacionom planu za Bijeljину predmetne lokacije džamija smatraju "zelenim površinama". Nisu predviđeni objekti.

25. Specijalni izaslanik Perez navodi da su sve džamije u Bijeljini porušene u 1993. godini. Prema njegovim riječima, 30 m² lokacije bivše džamije Atik u Bijeljini se koristi za podizanje Razvojne Banke iz Banja Luke. Štaviše, dio lokacije se koristi za kontejnere i građevinske radove vezane za izgradnju banke. 60 (šezdeset) m² lokacije na kojoj je ranije bila Dašnice džamija je pokriveno objektom preduzeća "Express-Promm" koji je izgrađen u 1995. godini. U vezi sa lokacijom Salihbegović džamije, on obavještava Dom da se veći dio lokacije koristi kao buvlja pijaca, 120 m² lokacije je iskorišteno za izgradnju puta i podignuta su četiri mala poslovna objekta. Lokacija nekadašnje Krpić džamije je pretvorena u parking prostor i čak se koristi za osam privremenih poslovnih objekata.

E. Pismeni *amicus curiae* izvještaj OSCE-a od 30. juna 2000. godine

26. S jedne strane, u pismenom izvještaju OSCE karakterizuje povratak Muslimana u Bijeljину kao "prilično ograničen". S druge strane, iz ovog izvještaja se može vidjeti da zapravo postoji izvjesni proces povratka.

27. U vezi sa lokacijom Atik džamije u Bijeljini, OSCE obavještava Dom da je na njoj postavljeno nekoliko kioska. Dio lokacije Dašnice džamije lokalno stanovništvo trenutno koristi kao nezvanično odlagalište smeća. Uprkos zahtjevima međunarodne zajednice buvlja pijaca je još na lokaciji Salihbegović džamije. Dio lokacije Krpić džamije se koristi kao parkiralište, a dio zauzimaju kiosci.

F. Usmeno svjedočenje

1. Gosp. Jezdimir Spasojević (svjedok)

28. Gosp. Spasojević je bio načelnik Odjeljenja za urbanizam u Bijeljini od februara 1998. do maja 2000. godine. On se izjasnio pred Domom da prema Ustavu Republike Srpske podnosilac prijave ima slobodu vjeroispovijesti što podrazumijeva postojanje vjerskih objekata i da on misli da bi ovo pravo trebalo ostvariti u praksi. Međutim, on je naglasio da nije mogao izdati građevinsku dozvolu podnosiocu prijave kada je bio načelnik Odjeljenja za urbanizam u Bijeljini zato što podnosilac prijave nikada nije podnijela zvanični zahtjev. Gosp. Spasojević je dodao, da je, prema Zakonu o uređenju

prostora i Zakonu o građevinskom zemljištu, podnosilac prijave također mogla zatražiti izmjene i dopune regulacionog plana ako džamija nije predviđena planom na određenoj lokaciji. Međutim, podnosilac prijave nije zatražila ni te izmjene i dopune. Gosp. Spasojević je smatrao da nije bio obavezan da zvanično obavijesti podnosioca prijave o tim proceduralnim zahtjevima ako ga niko nije pitao za njih.

29. U vezi sa lokacijom bivše Atik džamije u Bijeljini, gosp. Spasojević je obavijestio Dom da neće biti izdata urbanistička saglasnost za pozorište koje je planirano za ovu lokaciju dok se ne riješe imovinska pitanja vezana za ovu lokaciju.

2. Gosp. Petar Mihajlović (svjedok)

30. Gosp. Mihajlović, vlasnik privatnog preduzeća "Express-Promm" je izjavio da njegova poslovna zgrada zauzima 60 m² lokacije Dašnice džamije. On je obavijestio Dom da je spreman srušiti ovaj dio objekta. Međutim, odbacio je mišljenje vještaka da se cijeli objekat nalazi na lokaciji Dašnice.

3. Gosp. Husein Kavazović, tuzlanski muftija (svjedok)

31. Gosp. Kavazović, tuzlanski muftija od oktobra 1992. godine, je obavijestio Dom da je u opštini Bijeljina prije rata živjelo 30.000 Muslimana. Danas tamo živi između 6.000 i 6.500 Muslimana. Međutim, postoji izvjesni proces povratka. Gosp. Kavazović je svjedočio da su sve džamije u Bijeljini uništene i da trenutno nema ni jedne džamije ni u gradu ni u opštini Bijeljina koja je u upotrebi.

32. Gosp. Kavazović je svjedočio da podnosilac prijave nije nikada podnijela zvanični zahtjev nadležnim organima kako bi dobila dozvolu za obnovu porušenih džamija. Mišljenja je da se podnosiocu prijave mora omogućiti da rekonstruiše te objekte bez formalnih procedura, ističući da podnosilac prijave ne planira nikakvu novu građevinu, već samo želi da rekonstruiše objekte koji joj pripadaju. Gosp. Kavazović je objasnio Domu da je podnosilac prijave obavila nekoliko razgovora sa tuženom Stranom kako bi dobila zaštitu za lokacije na kojima su nekada bile džamije. Međutim, podnosilac prijave nikada nije pokušala ponovo izgraditi predmetne džamije jer nije imala pristupa ovim lokacijama.

33. Pored toga, gosp. Kavazović se pozvao na odluku Doma u "predmetu banjalučkih džamija" (tj. predmet br. CH/96/29, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 11. juna 1999. godine, Odluke januar-juli 1999.) i naglasio je da je tužena Strana nikada nije ispoštovala. Izjavio je da podnosilac prijave nije pokušala zaustaviti ometanje predmetnih lokacija pred sudskim organima "zato što u Republici Srpskoj nema nezavisnogsudstva".

4. Gosp. Dragomir Ljubojević (svjedok)

34. Gosp. Ljubojević je gradonačelnik Bijeljine od maja 2000. godine. Po njegovom mišljenju, podnosilac prijave još uvijek ima prvenstveno pravo korištenja lokacija na kojima su nekada bile džamije. Gosp. Ljubojević je istakao da bi podnosilac prijave dobila odgovarajuće građevinske dozvole da je ispoštovana predviđena zakonska procedura za izdavanje tih dozvola.

5. Gosp. Ibrahim Imširević (svjedok-očevidadac)

35. Gosp. Imširević koji dobrovoljno radi za Islamsku zajednicu u Bijeljini je pozvan po zahtjevu podnosioca prijave. On je svjedočio da su sve predmetne džamije uništene u noći između 12. i 13. marta 1993. godine, tj. za vrijeme mjeseca Ramazana. Tokom dana, odmah po uništenju, lokacije su revnosno očišćene pomoću građevinskih mašina Vojske Republike Srpske. Gosp. Imširević je izjavio da je gasulhana Atik džamije u Bijeljini srušena tek u junu 1999. godine kada je građeno dodatno krilo objekta banke.

36. Gosp. Imširević je istakao pred Domom da je u drugoj polovini 1998. godine podnosilac prijave podnijela zahtjev Izvršnom odboru Opštine Bijeljina tražeći zaštitu lokacija na kojima su nekada bile džamije. Također je obavijestio Dom da je ovaj zahtjev ponovljen na sastanku sa izvršnim organima vlasti Opštine Bijeljina 14. septembra 1999. godine. Međutim, do sada nisu poduzete mjere kako bi se zaštitile ove lokacije.

G. Relavantni domaći zakoni

1. Nastavljeno važenje zakona koji su doneseni prije Opšteg okvirnog sporazuma

37. Prema članu 2 Aneksa II ("Prelazne odredbe") uz Aneks 4 uz Opšti okvirni sporazum (Ustav Bosne i Hercegovine) svi zakoni, propisi i sudska pravila procedure, koji su na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine kada stupi na snagu Ustav Bosne i Hercegovine, će ostati na snazi u mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom, dok nadležni državni organ Bosne i Hercegovine ne odluči drugačije.

38. Prema članu 12 Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava Republike Srpske (Službeni glasnik RS, br. 21/92), zakoni i drugi propisi Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) i Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (SRBiH) koji su u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i nisu u suprotnosti sa zakonima i propisima koje je donijela Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, tj. Narodna skupština, će se primjenjivati do donošenja relevantnih zakona i propisa Republike Srpske.

2. Vjerske zajednice

39. Status vjerske zajednice je uređen Zakonom SRBiH o pravnom statusu vjerskih zajednica (Službeni list SRBiH, br. 36/76). Vjerske zajednice su odvojene od Države (član 3). Unutar vjerskih zajednica, njihovih tijela ili organizacija je zabranjeno vršiti društvene aktivnosti i uspostavljati organe u svrhu takvih aktivnosti. Izuzetak je za očuvanje objekata koji pripadaju vjerskim zajednicama i čine dio kulturno istorijskog nasljeđa i etnološkog nasljeđa (član 6).

40. Vjerske zajednice mogu, u skladu sa ovim zakonom, biti vlasnici ili sticati zgrade i drugu imovinu koja služi za molitve i druge vjerske stvari ili je potrebna za smještaj osoblja (član 27).

41. Za izgradnju i adaptaciju vjerskih objekata (zgrada) vjerske zajednice su dužne pribaviti neophodnu dokumentaciju kao i dozvolu nadležnih upravnih organa (član 28).

42. Članom 28 Ustava Republike Srpske je zagantovana sloboda vjeroispovijesti. Vjerske zajednice su ravnopravne pred zakonom i slobodno vrše vjerske aktivnosti i službe. Srpska pravoslavna crkva je crkva srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjeroispovijesti. Država će pomagati Pravoslavnu crkvu materijalno i sarađivaće s njom u svim poljima, a naročito u očuvanju, njegovanju i razvijanju kulturnih, tradicionalnih i drugih duhovnih vrijednosti.

3. Zakon o građevinskom zemljištu

43. Zakonom o građevinskom zemljištu (Službeni list SRBiH, br. 34/86 i 1/90; Službeni glasnik Republike Srpske, br. 29/94 i 23/98) je predviđeno da ne može postojati pravo svojine na gradskom građevinskom zemljištu (član 4). Građevinsko zemljište se ne može otuđiti iz društvene svojine, ali se na njemu mogu steći prava određena zakonom (član 5). Opština raspolaže i upravlja gradskim građevinskim zemljištem na način i pod uslovima predviđenim zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona (član 6). Zaštita prava na gradskom građevinskom zemljištu ostvaruje se u postupku pred redovnim sudom, ako zakonom nije drugačije određeno (član 11).

44. Raniji vlasnik gradskog građevinskog zemljišta koje je pretvoreno u društvenu svojinu ima privremeno pravo korištenja na neizgrađenom zemljištu, prvenstveno pravo korištenja neizgrađenog gradskog zemljišta za izgradnju kao i trajno pravo korištenja građevinskog zemljišta dok na njemu postoji građevina (član 21(1) i (3) i član 40(1)).

45. Trajno pravo korištenja zemljišta može se prenijeti, otuđiti, naslijediti ili opteretiti samo zajedno sa zgradom. U slučaju eksproprijacije zgrade, rješenjem o eksproprijaciji zgrade utvrđuje se da ranijem vlasniku prestaje trajno pravo korištenja zemljišta pod zgradom i zemljišta koje je služilo za redovnu upotrebu zgrade (član 42).

46. U zavisnosti od gore spomenute mogućnosti eksproprijacije, trajno pravo korištenja zemljišta traje dok postoji zgrada. Ako se zgrada na osnovu rješenja nadležnog opštinskog organa uprave ukloni zbog dotrajalosti ili sruši usljed dejstva više sile, njen vlasnik ima prvenstveno pravo korištenja radi građenja pod uslovom da je na toj građevinskoj parceli regulacionim planom, odnosno urbanističkim planom predviđena izgradnja zgrade na koju može imati pravo svojine. Prvenstveno pravo korištenja zemljišta radi građenja ima i onaj vlasnik zgrade koji ukloni postojeću zgradu da bi na istoj građevinskoj parceli izgradio drugu zgradu pod uslovom da je relevantnim planom predviđena takva građevina (član 43).

47. "Viša sila" (*vis majori*) može se definisati kao prirodna pojava ili djelo čovjeka, koje nije moglo biti predviđeno ili spriječeno, a izaziva štetu. Da bi se prirodna pojava ili djelo čovjeka moglo okvalifikovati kao *vis major*, neophodno je: (1) da pojava bude vanjska u odnosu na opseg spora između strana, ali da utiče na njihov pravni odnos; (2) da je pojavu bilo nemoguće predvidjeti ili spriječiti; i (3) da pojava ima štetne posljedice, ili u smislu nanošenja štete, ili u sprječavanju strane da ispoštuje svoje obaveze {*Pravni leksikon, Savremena administracija*, Beograd 1970. str. 1289}.

4. Zakon o prostornom uređenju Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine

48. Po članu 11 gore navedenog Zakona o prostornom uređenju (Službeni list SRBiH br. 9/87, 23/88, 24/89, 10/90, 14/90, 15/90, 14/91) planom se po pravilu, utvrđuju površine rezervisane za budući razvoj u toku ili poslije perioda predviđenog planom. Namjena ovih površina ne mora biti bliže definisana. Na rezervisanim površinama je zabranjeno građenje. Rezervisanim površinama se može odrediti privremena namjena.

Područja prirodnog i kulturno-istorijskog naslijeđa su zaštićena posebnim zakonom s ciljem očuvanja istorijske autentičnosti, oblika, odnosa i vizuelnog prostora zaštićenog područja, cjeline odnosno zgrade (članovi 36 i 45). Zaštita kulturno-istorijskog naslijeđa uključuje, *inter alia*, konzervaciju i restauraciju. Pravna zaštita je osigurana obavezanim pravljenjem relevantnih planova i konstantnim nadzorom od strane odgovorne nadležne službe (član 46).

50. Planovi se dijele na razvojne planove (prostorni plan, urbanistički plan i urbanistički red) i provedbene planove (regulacioni plan i urbanistički projekat). Razvojni planovi donose se za period od 10 godina ili duži period. Provedbenim planovima detaljno se reguliše korištenje zemljišta, izgradnja i uređenje prostora (član 77).

51. Regulacioni plan je osnova za izdavanje bilo kakve urbanističke saglasnosti (npr. dozvole za izgradnju ili renoviranje) i njime se uređuje detaljna namjena površina, uključujući i rekonstrukciju postojećih struktura, spomenika i struktura kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa (članovi 89(1) i (3), 90(4) i 91(1) i (2)). Regulacioni plan obuhvata dio grada, manja naselja, kao i sva druga područja koja se izgrađuju, odnosno uređuju.

52. Nadležna skupština društveno političke zajednice izdaje prethodnu odluku da se pristupi razvoju ili reviziji regulacionog plana. O nacrtu plana obavlja se javna rasprava, nakon čega se konačni nacrt prezentira skupštini (članovi 100(1) i 105(1)). Usvojeni plan se objavljuje u službenom glasilu (član 107(1)).

53. Urbanistička saglasnost izdaje se na osnovu regulacionog plana. Urbanistička saglasnost za privremene objekte ili za privremene namjene izdaje se samo izuzetno i sa ograničenim rokom važenja. Urbanističku saglasnost mora izdati nadležni opštinski organ u roku od trideset dana od dana podnošenja zahtjeva, a za građevine i radove za koje je potrebno pribavljanje propisanih saglasnosti u roku od šezdeset dana (članovi 123(1), 129(1), 131(1) i 134(4)). U postupku izdavanja urbanističke saglasnosti primjenjuje se Zakon o opštem upravnom postupku, ukoliko odredbama Zakona o prostornom planiranju nije drugačije određeno (član 135 (1)).

5. Zakon o uređenju prostora Republike Srpske

54. Zakon o uređenju prostora u Republici Srpskoj, stupio je na snagu 25. septembra 1996. godine (Sl. glasnik RS br. 19/96, 25/96, 25/97, 3/98 i 10/98). On je zamijenio prethodno pomenuti Zakon SRBiH.

55. Prema članu 32, organizacija, uređenje i korištenje prostora i izgradnja naselja se obezbjeđuje donošenjem i sprovođenjem planova. Planovi u smislu ovog zakona su: prostorni planovi (prostorni plan Republike, prostorni plan područja, prostorni plan

opštine); urbanistički planovi; regulacioni planovi; urbanistički projekti. Prostorni i urbanistički planovi su dugoročni, strateški planski dokumenti kojima se utvrđuju osnovni ciljevi, pravci i instrumenti razvoja u prostoru, odnosno naselju, a donose se za period od najmanje 10 godina. Regulacioni planovi i urbanistički projekti su tehničko-regulativni planski dokumenti na osnovu kojih se razrađuju i definišu uslovi za projektovanje i građenje objekata, odnosno na osnovu kojih se prostor neposredno privodi planiranoj namjeni.

56. Prema članu 46, osnov za izradu regulacionog plana u urbanom području je urbanistički plan, a za područja van granice urbanog područja prostorni plan opštine odnosno prostorni plan područja. Regulacioni plan je osnova za izradu urbanističkog projekta, za izdavanje urbanističke saglasnosti, za pribavljanje građevinskog zemljišta i njegovu parcelaciju, kao i za druge planom predviđene intervencije u prostoru. Regulacioni plan i idejno rješenje regulacionog plana donosi skupština opštine (član 49). Prema članu 53, priprema i izrada plana kao i njegovo donošenje vrši se u skladu sa ovim zakonom i drugim propisima donesenim na osnovu zakona. Postupak i način pripreme izrade planova, bliže će, po potrebi propisati ministar. U postupku izdavanja urbanističke saglasnosti primjenjuje se Zakon o opštem upravnom postupku, ukoliko odredbama ovog zakona nije drugačije određeno (član 80(1)).

57. Prema članu 55, nadležni organ opštine može pripremiti neophodne planove sam ili može odrediti neki drugi organ ili organizaciju da bude nosilac pripreme plana. U toku formulacije plana, nosilac pripreme plana dužan je da obezbijedi *inter alia* saradnju i usaglašavanje stavova sa svim zainteresovanim činiocima, organima ili organizacijama nadležnim za poslove planiranja i programiranja razvoja. Gore spomenuti organi i organizacije su dužni da daju raspoložive podatke i druge informacije neophodne za izradu plana (član 56). Prema članu 58, skupštine nadležne za donošenje planova mogu imenovati komisiju za izradu plana ("savjet plana").

58. Prema članu 60, nosilac pripreme plana utvrđuje nacrt plana i stavlja ga na javni uvid u trajanju od najmanje 30 dana. U toku ovog perioda se mogu dati mišljenja i pismene primjedbe na nacrt plana. Istovremeno sa izlaganjem nacrta plana na javni uvid, sprovodi se stručna rasprava. Javnost se obavještava najmanje osam dana ranije o mjestu, trajanju i načinu javnog izlaganja nacrta plana. Nosilac pripreme plana, nakon javnog uvida i zauzetih stavova po pismenim primjedbama na nacrt plana, utvrđuje prijedlog plana i ostavlja ga nadležnoj skupštini na usvajanje i donošenje. Uz prijedlog plana, nosilac priprema plana dužan je nadležnoj skupštini dostaviti i obrazloženje mišljenja

Oprimjedbama na nacrt plana koje nisu mogle biti prihvaćene.

59. Prema članu 62, ministar daje saglasnost na prijedlog prostornih i urbanističkih planova, kao

1 na prijedlog regulacionih planova prije donošenja planova. On može odbiti davanje saglasnosti na planove kada utvrdi da postupak njihovog donošenja i sadržaj nisu u skladu sa zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona, odnosno kada utvrdi da planovi nisu u skladu sa planovima koji predstavljaju osnov za njihovu izradu. Ako ministar u roku od 60 dana ne da saglasnost ili ne obavijesti skupštinu nadležnu za donošenje plana o utvrđenim nepravilnostima, smatraće se da je saglasnost na prijedlog plana data.

61. Članom 64 je naređeno da se odluka o donošenju plana objavljuje u službenom glasniku. Plan je javni dokument, ukoliko za određene njegove dijelove nije drugačije određeno. Plan se izlaže na stalni javni uvid kod organa uprave nadležnog za poslove urbanizma. Prema članu 68, izmjena i dopuna plana vrši se po postupku donošenja plana. Iz člana 69 se može vidjeti da reviziju plana pokreće nosilac pripreme plana ili ministar. Revizija plana vrši se na način i po postupku koji je propisan za donošenje plana.

61. Izgradnji građevine, vršenju građevinskih i drugih radova na površini ili ispod površine zemlje, kao i promjeni namjene građevinskog zemljišta, pristupa se po prethodno pribavljenom rješenju o odobrenju za građenje (u daljem tekstu: građevinska dozvola, član 90).

62. Organ uprave nadležan za poslove građenja po službenoj dužnosti ili na zahtjev zainteresovanog lica rješenjem određuje rušenje građevine ili dijela građevine za koje se utvrdi da zbog fizičke dotrajalosti, više sile, ratnih dejstava ili većih oštećenja ne može dalje da služi svojoj namjeni, ili da predstavlja opasnost po život ili zdravlje ljudi, okolne objekte i saobraćaj. Organ uprave može utvrditi uslove i mjere koje je potrebno provesti, pri rušenju. Žalba protiv naredbe o rušenju ne odlaže izvršenje rješenja (član 117).

IV ŽALBENI NAVODI

63. Podnosilac prijave tvrdi da su povrijeđena njena prava prema članu 9 Konvencije i članu 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju, kao i da je diskriminisana u uživanju prava zagarantovanih ovim članovima. Žali se i na to da u Bijeljini trenutno nema nijedne džamije u kojoj bi njeni vjernici mogli adekvatno obavljati molitve.

V PODNEŠCI STRANA

A. Tužena Strana

64. Tužena Strana navodi da podnosilac prijave nije iscrpila domaća pravna sredstva koja su joj na raspolaganju. Štaviše, traži od Doma da proglasi prijavu neprihvatljivom kao očigledno neosnovanu i da povuče privremene mjere koje je donio u vezi sa lokacijom Atik džamije u Bijeljini 10. jula 1999. godine.

B. Podnosilac prijave

65. Kada je riječ o iscrpljivanju domaćih pravnih sredstava, podnosilac prijave tvrdi da joj, u svjetlu ranije prakse vlasti Republike Srpske, nisu bili dostupni djelotvorni domaći pravni lijekovi da zaštiti svoje interese. Podnosilac prijave tvrdi da je podnijela pismene zahtjeve tuženoj Strani u kojima traži zaštitu vakufske imovine i povrat u posjed te imovine 24. februara 1997., 21. novembra 1997. i 20. aprila 1998. godine, a nije dobila odgovor tužene Strane. Kada se pismeno obratila Opštini 17. maja 1999. godine i ponovo na sastanku sa opštinskim organima vlasti 13. septembra 1999. godine podnosiocu prijave je rečeno da je na lokaciji Atik džamije u Bijeljini u novom urbanističkom planu predviđeno pozorište i da nije moguće pregovarati o tom pitanju. Ova izjava je navodno obeshrabrila Islamsku zajednicu da tada podnese

pismeni zahtjev za rekonstrukciju Atik džamije. Nisu pokušavali da koriste domaća pravna sredstva ni u vezi sa lokacijama drugih džamija.

I MIŠLJENJE DOMA

A. Prihvatljivost

1. Nadležnost *ratione personae*

66. Prije razmatranja merituma predmeta, Dom mora odlučiti da li da ga prihvati uzimajući u obzir kriterije prihvatljivosti sadržane u članu VIII Sporazuma. Prema članu VII 1(1) Dom će primati, od svake Strane ili osobe, nevladine organizacije ili grupe pojedinaca koji tvrde da su "žrtva" povrede neke Strane, prijave koje se tiču navodnih ili očiglednih povreda ljudskih prava u opsegu člana 11(2) Sporazuma.

67. Status sadašnjeg podnosioca prijave kao pravnog lica u principu je kvalifikuje da djeluje kao nevladina organizacija u smislu člana VIII(1) Sporazuma. Međutim, Dom također mora utvrditi da li podnosilac prijave može tvrditi da je "žrtva" u vezi sa navodnim povredama. Tužena Strana nije stavila primjedbu da podnosiocu prijave nedostaje takav status, a Dom je već odlučio u sličnom predmetu da Islamska zajednica ispunjava standarde "žrtve" u smislu značenja člana VIII(1) Sporazuma i u vezi sa članom 9 Konvencije kao i članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. U vezi sa članom 9 Konvencije Dom je našao da je Islamska zajednica sposobna da posjeduje i koristi prava sadržana u članu 9 tako da u stvarnosti djeluje u ime svojih pripadnika. U vezi sa članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju, Dom je izjavio da je Islamska zajednica po domaćem zakonu pravno lice koje može posjedovati imovinu (predmet br. CH/96/29, gore spomenut u tački 31, tačkama 128-131). Dalje slijedi da podnosilac prijave može također tvrditi da je "žrtva" navodne diskriminacije u uživanju gore spomenutih prava. Prema tome, podnosilac prijave ispunjava standarde "žrtve" u smislu člana VIII(1) Sporazuma. Prijava je, prema tome, spojiva *ratione personae* sa Sporazumom u smislu člana VII(2)(c).

2. Prihvatljivost prijave u vezi sa Janjica lokacijom

68. Za vrijeme javne rasprave podnosilac prijave je zatražila od Doma da naredi tuženoj Strani, *inter alia*, da izda građevinsku dozvolu za rekonstrukciju Janjica džamije u Bijeljini. Dana 18. maja 2000. godine je već podnijela zahtjev za rekonstrukciju ove džamije načelniku Odjeljenja za stambene poslove u Bijeljini. Dom, međutim, zapaža da podnosilac prijave nije dostavila Domu informaciju kojom bi dokumentovala svoju tvrdnju u vezi sa lokacijom ove džamije ni za vrijeme pismenog dijela postupka ni u toku javne rasprave. Iz toga slijedi da je prijava očigledno neosnovana u vezi sa Janjica lokacijom. Prema tome, mora biti odbačena u skladu sa članom VIII(2)(c) Sporazuma.

3. Zahtjev za iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova

69. Prema članu VIII(2)(a) Sporazuma, Dom također mora razmotriti da li postoje djelotvorni pravni lijekovi i da li je podnosilac prijave dokazala da su oni iscrpljeni. U konkretnom predmetu, tužena Strana navodi da je podnosilac prijave trebala podnijeti formalni zahtjev za dozvolu za rekonstrukciju Atik džamije, Dašnice džamije,

Salihbegović džamije i Krpić džamije u Bijeljini i Atik džamije u Janji.

70. U slučaju banjalučkih džamija Dom je naveo da bi podnosilac prijave obično trebao pribjeći pravnim lijekovima koji su na raspolaganju i dovoljni da isprave navodna kršenja. Postojanje pravnih lijekova o kojima je riječ mora biti dovoljno izvjesno ne samo u teoriji već i u praksi, i ukoliko nije tako, nedostajace im neophodna pristupačnost i djelotvornost. Dom je također naveo da je u primjeni pravila o iscrpljivanju domaćih pravnih lijekova neophodno da se realno uzme u obzir ne samo postojanje formalnih pravnih lijekova u domaćem pravnom sistemu, već i opšti pravni i politički kontekst u kojem oni djeluju kao i lične okolnosti podnosioca prijave (predmet br. CH/96/29, gore spomenuti u tački 31, tačke 142-143).

71. U ranijim predmetima je Dom zauzeo stav da je na tuženoj Strani obaveza iznošenja dokaza da uvjeri Dom da je podnosiocu prijave bio na raspolaganju pravni lijek u teoriji kao i u praksi (vidi npr. predmet br. CH/96/21 *Čegar* protiv Federacije Bosne i Hercegovine, odluka o prihvatljivosti od 11. aprila 1997. godine, tačka 12, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996. - decembar 1997.).

72. U konkretnom predmetu podnosilac prijave je samo podnijela formalni zahtjev načelniku odjeljenja stambenih poslova u Bijeljini 18. maja 2000. godine u kojem je zatražila odobrenje za rekonstrukciju Atik džamije, Dašnice džamije, Krpić džamije i Salihbegović džamije u Bijeljini. Nije poduzela nikakve druge korake. U pogledu Atik džamije u Janji, podnosilac prijave nikada nije formalno zatražila dozvolu da je ponovo izgradi. Podnosilac prijave je navodno uputila pismene zahtjeve tuženoj Strani u kojima je zatražila da se zaštiti vakufska imovina i da se vrati u posjed iste 24. februara 1997., 21. novembra 1997. i 20. aprila 1998. godine ali nijedno od ovih pisama nije sadržalo formalni zahtjev za građevinsku dozvolu. U pismu od 13. septembra 1999. godine podnosilac prijave je zatražila od tužene Strane, *inter alia*, da zaštiti njenu imovinu od daljeg uništavanja i da ukloni sve objekte sa lokacija džamija. Podnosilac prijave je očigledno obavila nekoliko neformalnih razgovora sa tuženom Stranom kako bi dobila zaštitu lokacija.

73. Međutim, Dom ne može posmatrati pitanje domaćih pravnih lijekova izdvojeno od činjeničnog konteksta. Kao prvo, Atik džamija, Dašnice džamija, Salihbegović džamija i Krpić džamija u Bijeljini i Atik džamija u Janji su fizički uništene u noći između 12. i 13. marta 1993. godine, tj. za vrijeme mjeseca Ramazana. U danima neposredno poslije rušenja lokacije su revnosno očišćene pomoću građevinskih mašina Vojske Republike Srpske. Poslije toga, Razvojna banka Banja Luke je počela graditi zgradu banke koja zadire u lokaciju Atik džamije u Bijeljini u ukupnoj površini od 54 kvadratnih metara. Pedeset metara od građevinske linije objekta banke je podignuta ograda kojom je ograđen pristup na oko 1000 kvadratnih metara zemljišta džamije - uključujući i dio na kojem je nekada stajala gasulhana. Štaviše, tužena Strana nije spriječila da se drugi dio lokacije Atik džamije koristi kao pijaca sa pokretnim kioscima i štandovima. Na lokaciji ranije Dašnica džamije je preduzeće "Express-Promm" izgradilo poslovni prostor od oko 150 do 200 kvadratnih metara koji barem djelimično leži na zemljištu džamije. Lokacija nekadašnje Krpić džamije je djelimično pokrivena nekim kioscima a djelimično se koristi za parkiranje automobila. Na lokaciji nekadašnje Salihbegović džamije se sada nalazi parkiralište. Tužena Strana nije spriječila ni to da se lokacija Atik džamije u Janji koristi kao buvlja pijaca.

74. Pored toga, Dom zapaža da je za novi urbanistički plan rečeno da predviđa izgradnju pozorišta na lokaciji Atik džamije (vidi tačku 14).

75. Štaviše, Dom zapaža da je naredio tuženoj Strani, *inter alia*, da izda podnosiocu prijave dozvole za rekonstrukciju sedam uništenih džamija u Banja Luci u odluci koja je uručena 11. juna 1999. godine (predmet br. CH/96/29, gore spomenut u tački 31). Međutim, nijedna od tih dozvola do sada nije izdata. S obzirom na očigledni propust tužene Strane da osigura podnosiocu prijave njena prava ustanovljena u ovoj konačnoj i obavezujućoj odluci Doma, Dom nalazi da je podnosilac prijave sasvim opravdano sumnjala u djelotvornost formalnog zahtjeva za izdavanje građevinske dozvole za lokaciju nekadašnje Atik džamije u Janji.

76. Dom zaključuje da domaći pravni lijekovi koji su bili ili su trenutno pristupačni podnosiocu prijave ne bi mogli zadovoljiti standarde djelotvornosti u pogledu navedenih kršenja. Dom stoga nalazi da je ispunjen standard prihvatljivosti iz člana VIII(2)(a) Sporazuma.

A. Meritum

77. Prema članu XI Sporazuma, Dom dalje mora obraditi pitanje da li predmet odaje da je tužena Strana prekršila svoje obaveze iz Sporazuma. Članom I Sporazuma je predviđeno da će Strane osigurati svim osobama pod svojom nadležnošću najviši nivo međunarodno priznatih prava i sloboda, uključujući prava i slobode predviđene u Konvenciji i drugim međunarodnim ugovorima nabrojanim u Dodatku uz Sporazum.

78. Prema članu 11(2) Sporazuma, Dom ima nadležnost da razmatra (a) navodne ili očigledne povrede ljudskih prava predviđenih u Konvenciji i njenim protokolima i (b) navodnu ili očiglednu diskriminaciju koja proističe iz uživanja prava i sloboda predviđenih u 16 međunarodnih sporazuma nabrojanih u dodatku (uključujući Konvenciju), kada se navodi ili se čini da su Strane počinile takvu diskriminaciju, uključujući neki zvanični organ Strane, kantona, opštine ili nekog pojedinca koji djeluje pod nadležnošću takvog zvaničnika ili organa.

1. Član 9 Konvencije (sloboda vjeroispovijesti), posmatran izdvojeno i kao stvar diskriminacije

79. Podnosilac prijave navodi povredu slobode vjeroispovijesti svojih pripadnika. Posebno, podnosilac p njene pripadnike u Bijeljini da ispoljavaju svoju vjeru.

80. Dom će razmotriti navodne povrede i navode o diskriminaciji prema članu 11(2)(a) i prema članu 11(2)(b) Sporazuma u vezi sa članom 9 Konvencije koji glasi:

"1. Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjere; ovo pravo uključuje slobodu na promjenu vjere ili uvjerenja, i slobodu da, bilo kao pojedinac ili u zajednici sa drugima i privatno ili javno, ispoljava svoju vjeru ili uvjerenje, u služenju, podučavanju, praktikovanju i poštivanju.

2. Sloboda ispoljavanja nečije vjere ili uvjerenja će biti samo pod takvim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna su u demokratkom društvu u interesima javne sigurnosti, za zaštitu javnog reda, zdravlja i morala, ili za zaštitu prava i sloboda drugih."

81. Vraćajući se na pitanje da li član 9 Konvencije važi u ovom slučaju, Dom se prisjeća da je sloboda zaštićena članom 9 jedan od temelja "demokratskog društva" u okviru značenja Konvencije. Ona je u svojoj religijskoj dimenziji, jedan od najvitalnijih elemenata koji čine identitet vjernika i njihovu koncepciju života, ali je dragocjena i za ateiste, agnostike, skeptike i one kojih se ne tiče. Pluralizam koji se ne može razdvojiti od demokratskog društva, a koji je uveliko prevladavao vijekovima, zavisi od toga (vidi Evropski sud za Ijudska prava, *Kokkinakis protiv Grčke* presuda od 25. maja 1993. godine, Serija A br. 260-A, str. 17, tačka 31).

82. Navodeći uplitanje u njena prava na slobodu vjeroispovijesti, podnosilac prijave se najprije poziva na uništavanje svojih džamija do kojeg je došlo prije stupanja na snagu Opšteg okvirnog sporazuma (vidi tačku 25 gore) što nije sporno među stranama.

83. Međutim, Dom ima ograničenu nadležnost *ratione temporis* i može razmatrati samo navodne povrede ukoliko postoji tvrdnja da su se desile ili nastavile nakon 14. decembra 1995. godine. Stoga će samo ispitati da li događaji koji su se desili nakon toga datuma predstavljaju povredu koja se može pripisati tuženoj Strani prema članu 11(2) Sporazuma.

84. Dom je ustanovio da je u junu 1999. godine ograđeno oko 1000 kvadratnih metara lokacije Atik džamije u Bijeljini te je time ovaj dio učinjen nepristupačnim. Uklonjena je stara gasulhana i započela je izgradnja objekta banke. Građevinski radovi koji zadiru u Atik lokaciju u površini od 54 kvadratna metra, nisu zaustavljeni nakon što je Dom izdao naredbu za privremene mjere 10. jula 1999. godine. Ovo su potvrdili i vještaci (vidi tačku 19 gore). Poslije javne rasprave od 4. jula 2000. godine donesena je još jedna naredba za privremene mjere 7. jula 2000. godine kojom je naređeno tuženoj Strani da obustavi sve građevinske radove unutar granica lokacije Atik džamije. Dana 24. augusta 2000. godine tužena Strana je donijela dva rješenja kojima se naređuje investitoru i izvođaču radova za investitora da obustavi izgradnju na lokaciji Atik u Bijeljini (vidi gore tačku 11). Na drugom dijelu ove lokacije stoje pokretni kiosci i štandovi. Štaviše, kaže se da je novim urbanističkim planom za Bijeljину na Atik lokaciji predviđena izgradnja pozorišta, a ne džamije (vidi tačku 16).

85. U vezi sa lokacijom nekadašnje Dašnice džamije, Dom zapaža da je privatno preduzeće "Express Promm" izgradilo poslovni objekat na njoj, a na osnovu dogovora sa Opštinom Bijeljina, koji barem djelimično leži na zemljištu džamije (vidi tačku 22 gore). Ovo je priznao i vlasnik tog preduzeća (vidi tačku 30 gore).

86. Lokacija Krpić je pretvorena u prostor za parkiranje, na kojem stoji i osam manjih poslovnih objekata. Lokacija na kojoj je nekada stajala Salihbegović džamija se dugo vremena koristila kao buvlja pijaca a danas je koriste kao prostor za parkiranje. Lokacija Atik u Janji se isto koristi kao buvlja pijaca.

87. Pored toga, Domu je saopšteno da sadašnjim regulacionim planom za Bijeljину nisu predviđeni objekti na predmetnim lokacijama (vidi tačku 24 gore).

88. Prije ocjenjivanja navodnih radnji i propusta organa tužene Strane, Dom smatra neophodnim da se prisjeti da su Strane u Sporazumu preuzele obavezu da "osiguraju" prava i slobode spomenute u Sporazumu svim osobama pod svojom nadležnošću. Ovo preuzimanje obaveze ne samo da obavezuje Strane da se uzdrže od povrede tih prava

i sloboda, već Stranama nameće i pozitivnu obavezu da osiguraju i zaštite ta prava (vid predmet br. CH/96/29, gore spomenut u tački 33, tački 161).

89. Dom se prisjeća da je već ustanovio, u predmetu banjalučkih džamija, da pravo na vjeroispovijest uključuje pravo na stvaranje prostora za obavljanje vjerskih obreda (predmet br. CH/96/29, gore spomenut u tački 33, tački 182). Stoga nalazi da ograđivanja površine od oko 1000 kvadratnih metara Atik lokacije u Bijeljini, uklanjanje stare gasulhane sa ove lokacije i izgradnja objekta banke koji zadire u ovu lokaciju kao i propust da se uklone pokretni kiosci i štandovi sa nje predstavljaju jasno uplitanje u prava - ili "ograničavanje" istih - vjernika Muslimana u Bijeljini da slobodno ispoljavaju svoju vjeroispovijest, kako je zagarantovano članom 9(1) posmatranim izdvojeno.

90. Kada je riječ o lokaciji nekadašnje Dašnice džamije Dom zapaža da je preduzeće "Express- Prom" sagradilo poslovni objekat koji se barem djelimično nalazi na njoj, a na osnovu dogovora sa Opštinom Bijeljina. Stoga Dom nalazi da je došlo do uplitanja u pravo podnosioca prijave na slobodu vjeroispovijesti i kad je u pitanju lokacija Dašnice džamije.

91. Lokacija Krpić je pretvorena u parking prostor na kojem se nalaze i manji poslovni objekti. Lokacija na kojoj je nekada stajala Salihbegović džamija se danas koristi kao parkiralište. Isto važi i za lokaciju Atik u Janji. Dom stoga nalazi da je došlo do uplitanja u pravo podnosioca prijave na slobodu vjeroispovijesti i u vezi sa ovim lokacijama.

92. Gore navedena uplitanja se mogu pripisati tuženoj Strani prema članu 11(2) Sporazuma.

93. Za svako uplitanje u slobodu vjeroispovijesti se mora pokazati da je bilo opravdano prema članu 9(2) Konvencije. To znači da je takvo uplitanje moralo biti "propisano zakonom" i mora biti "neophodno u demokratskom društvu" za jačanje jednog ili više "legitimnih ciljeva" iscrpno nabrojanih u članu 9(2).

94. Dom zapaža da je sporno jesu li sva ustanovljena uplitanja bila "propisana zakonom". Mišljenja je, međutim, da se ovo pitanje može ostaviti po strani ako se čini da uplitanja nisu služila "legitimnom cilju" u okviru značenja gore navedene odredbe. Stoga će se sada okrenuti tom aspektu predmeta.

95. Podnosilac prijave navodi da su radnje tužene Strane bile usmjerene na jačanje diskriminatorskih ciljeva. U prilog ovoj tvrdnji, najprije navodi da su predmetne džamije fizički uništene. Poslije toga su na dvije lokacije u Bijeljini podignuti novi objekti, naime zgrada banke koja zadire u Atik lokaciju i poslovna zgrada barem djelimično na Dašnice lokaciji. Krpić lokacija je pretvorena u prostor za parkiranje, a na njoj su i neki mali poslovni objekti. Lokacija Salihbegović se također koristi kao parkiralište. Atik lokacija u Janji se koristi kao buvlja pijaca. Podnosilac prijave tvrdi da je ovo dio promišljene politike usmjerene na sprječavanje obavljanja Islamskih molitvi u Bijeljini.

96. Tužena Strana se ograničava na izjavu da je jedini razlog što podnosilac prijave nije dobila dozvolu da rekonstruiše predmetne džamije to što nikad nije zatražila neophodne dozvole. Stoga se pitanje diskriminacije ne bi ni moglo postaviti.

97. Dom najprije zapaža da je argument tužene Strane o pitanju o kojem je ovdje riječ istovjetan sa argumentom na kojem je zasnovana njena primjedba da nisu iscrpljeni domaći pravni lijekovi. Dom se poziva na svoje zaključke u tačkama 69 do 75 gore.

98. Dom zatim zapaža da je zabrana diskriminacije ključni cilj Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini kojem se mora pridati posebna važnost. U kontekstu sadašnjeg predmeta - odgovarajuće je posebno uzeti u obzir značaj sprječavanja - i, ako je neophodno, zaustavljanja - diskriminacije na osnovu vjeroispovijesti i etničkog porijekla kako bi se omogućilo izbjeglicama i raseljenim licima da se sigurno vrate u svoje domove, u skladu sa obavezama koje su preuzele Strane prema članu 1(2) Aneksa 7 uz Opšti okvirni sporazum.

99. Pri ispitivanju da li je došlo do diskriminacije Dom je dosljedno smatrao da je prvo potrebno odrediti da li je prema podnosiocu prijave postupano drugačije u odnosu na druge u istim ili približno istim situacijama. Svako drugačije ponašanje ima se smatrati diskriminatorskim ako nema razumnog ili objektivnog opravdanja, odnosno ako ne služi legitimnom cilju ili ako nema razumnog odnosa proporcionalnosti između upotrijebljenih sredstava i cilja čija se realizacija traži. Tužena Strana je dužna da opravda drugačiji tretman koji se zasniva na bilo kojoj od ovih osnova nabrojanih u relevantnim odredbama, uključujući vjersku ili nacionalnu pripadnost (vidi predmet br. CH/97/45, *Hermas*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 16. januara 1998. godine, tačka 86 i dalje, Odluke i izvještaji 1998. i predmet br. CH/97/46, *Kevešević*, odluka o meritumu od 15. jula 1998. godine, tačka 92, Odluke i izvještaji 1998.).

100. Vraćajući se na sadašnji predmet, Dom najprije zapaža da je članom 28 Ustava Republike Srpske zaštićeno pravo na vjeroispovijest i predviđeno da su vjerske zajednice jednake pred zakonom i da mogu slobodno vršiti svoje vjerske dužnosti i službu. Međutim, istom odredbom je izdvojena Srpska pravoslavna crkva kao "crkva srpskog naroda" i predviđeno je da će "Država" pomagati Pravoslavnoj crkvi materijalno i sarađivati s njom na svim poljima. Dom u ovom predmetu nije pozvan da određuje da li ovaj povlašteni tretman dat Pravoslavnoj crkvi sam po sebi predstavlja diskriminatorsko postupanje prema institucijama ili pojedincima koji ne čine tu Crkvu. Međutim, nepovoljniji uslovi kojima su Ustavom tužene Strane izloženi pripadnici podnosioca prijave jeste element koji se mora imati na umu pri ispitivanju da li postupanje prema njima u cjelini predstavlja diskriminaciju (uporedi predmet br. CH/96/29, gore pomenut u tački 31, tački 157).

101. U smislu gore navedenih razmatranja Dom nalazi ustanovljenim da su vjernici Muslimani u Bijeljini, koji od rata čine lokalnu vjersku manjinu, izloženi drugačijem postupanju u poređenju sa Srbima pravoslavne vjeroispovijesti. Gore navedene radnje i propusti organa vlasti tužene Strane su postepeno pogoršali situaciju podnosioca prijave u Bijeljini u poređenju drugim vjeroispovijestima naročito Srpskom pravoslavnom crkvom. U gore navedenim izuzetnim okolnostima je odogovornost tužene Strane da pokaže da je to postupanje objektivno opravdano u nastojanju da se postigne legitiman cilj sredstvima koja su proporcionalna tom cilju. U slučaju da nema takvog opravdanja, na tuženoj Strani je da pokaže da su njeni organi poduzeli razumne korake da zaštite pripadnike podnosioca prijave u Bijeljini od tih diskriminatorskih radnji. Tužena Strana je propustila da poduzme te korake.

102. Pošto nema razumnog i objektivnog opravdanja za različito postupanje, Dom nalazi da su organi vlasti u Bijeljini aktivno učestvovali u diskriminaciji vjernika Muslimana zbog njihove vjeroispovijesti i nacionalnog porijekla, kao i da su je pasivno tolerisali. Ovaj stav organa vlasti je ometao - i dalje ometa - lokalne vjernike Muslimane u uživanju njihovog prava na slobodu vjeroispovijesti koje je definisano u Konvenciji, iz razloga i u mjeri koja, gledano u cjelini, jeste jasno diskriminatorska. Pored toga, takav stav može samo obeshrabrili izbjeglice i raseljena lica inače, pripadnike podnosioca prijave, a naročito Muslimane da se vrate u područje Bijeljine gdje je proces povratka još uvijek marginalan. Iz toga slijedi da tužena Strana nije ispoštovala svoje obaveze iz Sporazuma da poštuje i osigura pravo na slobodu vjeroispovijesti bez diskriminacije.

103. Pošto diskriminacija nikad ne može biti legitiman cilj za uplitanje u ljudska prava, Dom nalazi povredu prava na slobodu vjeroispovijesti prema članu 9 Konvencije kao i diskriminaciju u uživanju ovog prava.

2. Član 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju (pravo na imovinu), razmatran izdvojeno i kao stvar diskriminacije

104. Dom je kao sljedeće razmatrao predmet prema članu 11(2)(a) i (b) Sporazuma u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Ponovo će uzeti u obzir činjenice na kojima je zasnovao svoj nalaz o povredi i diskriminaciji u uživanju prava na vjeroispovijest koje je zaštićeno, *inter alia*, članom 9 Konvencije (vidi tačke 77-103). U svrhu ispitivanja prema članu 1 Protokola br. 1 Dom će ograničiti svoje razmatranje na one navode za koje smatra da se trebaju razmotriti isključivo prema ovoj odredbi.

Član 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju glasi:

"Svako fizičko i pravno lice ima pravo na mirno uživanje svoje imovine. Niko neće biti lišen svoje imovine izuzev u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim principima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe neće, ipak, utjecati na bilo koji način na pravo Države da primjeni takve zakone ukoliko smatra neophodnim kontrolu korištenja imovine u skladu sa opštim interesom ili da obezbijedi plaćanje poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

105. Član 1 Protokola br. 1 dakle sadrži tri pravila. Prvo je opšti princip mirnog uživanja imovine. Drugo pravilo pokriva lišavanje imovine i podvrgava ga zahtjevima javnog interesa i uslovima propisanim zakonom. Treće pravilo uređuje korištenje imovine prema zahtjevima opšteg interesa i domaćeg prava. Mora se odrediti u pogledu svih ovih situacija, da li je postavljena pravična ravnoteža između zahtjeva javnog interesa zajednice i zahtjeva zaštite osnovnih prava podnosioca prijave (vidi, predmet br. CH/96/17, *Blentić*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 5. novembra 1997. godine, tačka 31, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996. - decembar 1997.).

a. Imovina u okviru značenja člana 1 Protokola br. 1

106. Kako bi se pozvala na pravo prema članu 1 Protokola br. 1 u pogledu imovine, od podnosioca prijave se može zatražiti da pokaže da je imala pravo na predmetnu imovinu, u slučaju da nema ispravu o vlasništvu, da je vlasništvo ustanovljeno dugim

neosporavanim posjedom i korištenjem (uporedi Evr. sud za ljudska prava, *Sveti manastiri protiv Grčke*, presuda od 9. decembra 1994. godine, Serija A br. 301 - a, str. 32, tačke 58-60). Međutim, osim prava *in rem*, i različite ekonomske vrijednosti i druga prava *in personam* se mogu smatrati imovinom koja spada u okvir zaštite člana 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju (vidi, npr., predmet br. CH/96/28, *M.J.*, odluka od 7. novembra 1997. godine, tačka 32, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996 - decembar 1997). Dakle, pojam "imovina" u okviru značenja člana 1 Protokola br. 1 može podrazumijevati prava koja nisu priznata kao "imovinska prava" u domaćem zakonu Države potpisnice.

107. U konkretnom predmetu, Dom nalazi ustanovljenim da je tokom nacionalizacije u tadašnjoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, nacionalizovano zemljište na kojem su se nalazile Atik džamija, Dašnice džamija, Krpić džamija i Salihbegović džamija u Bijeljini. Džamije i pripadajući objekti kao što je gasulhana na lokaciji Atik džamije u Bijeljini, su međutim ostale imovina podnosioca prijave. Dom nadalje zapaža da je prema članu 40(1) Zakona o građevinskom zemljištu koji je na snazi od 1986. (vidi tačke 44-46 gore) podnosilac prijave zadržala pravo da koristi zemljište dok na njemu postoje građevine.

108. U vezi sa lokacijom Atik u Bijeljini, Dom najprije zapaža da je gasulhana 1999. godine bilajoš nedirnuta. Stoga je imovina podnosioca prijave na ovom dijelu zemljišta još uvijek postojala prema članu 40 Zakona o građevinskom zemljištu (tačka 44 gore) kada je Daytonski sporazum stupio na snagu.

109. Štaviše, članom 43 Zakona o građevinskom zemljištu je predviđeno da, ako zgrada nije eksproprisana, već je uništena višom silom ili odlukom nadležnog organa s obzirom na narušenost, njen vlasnik zadržava prvenstveno pravo korištenja zemljišta za izgradnju, pod uslovom da je regulacionim ili urbanističkim planom predviđena izgradnja objekta na kojem neko može imati imovinsko pravo. Uništavanje Atik džamije, Dašnice džamije, Krpić džamije i Salihbegović džamije u Bijeljini je bilo potpuno van kontrole podnosioca prijave i prema tome se - kao što je Dom već naveo u predmetu br. CH/96/29 (gore pomenut u tački 33, tački 194) - podrazumijeva pod pravnim terminom *viša sila*. Štaviše, Dom je naveo u istom predmetu *ibidem*, tačka 194) da se ne bi činilo da bi pravnom definicijom uobičajenom u bivšoj SFRJ bilo isključeno da se događaj kao što je rušenje džamija podnosioca prijave smatra *višom silom* u smislu člana 43 (vidi tačku 46 gore).

110. Tačno je da je članom 43 postavljen dodatni uslov koji je od značaja: iako podnosilac prijave, prema članu 40(1) uživa pravo na korištenje zemljišta na kojem su nekada stajale Atik džamija, Dašnice džamija, Krpić džamija i Salihbegović džamija u Bijeljini, njeno pravo da koristi to zemljište za novu gradnju zavisi od toga da li su novim regulacionim ili opštim urbanističkim planom predviđene takve građevine. Međutim, jedina informacija koju su vještaci imenovani od Doma mogli dobiti od tužene Strane je da postoje i urbanistički i regulacioni plan. Samo Specijalni izaslanik OHR-a u Bijeljini je obavijestio Dom da relevantnim regulacionim planom nisu predviđene džamije na predmetnim lokacijama. Dom nalazi da propust da se vjerski objekti unesu u relevantni plan ne može biti takav da podrazumijeva gubitak prvenstvenog prava korištenja zemljišta u smislu člana 43. Dom je time uvjeren da podnosilac prijave ima barem prvenstveno pravo korištenja gore spomenutih lokacija prema članu 43. U ovom kontekstu, Dom se prisjeća da je zastupnik tužene Strane

izjavio na javnoj raspravi od 4. jula 2000. da podnosilac prijave kao raniji vlasnik zgrada džamija ima prvenstveno pravo da koristi lokacije za izgradnju.

111. Bilo na osnovu člana 40 ili člana 43 Zakona o građevinskom zemljištu, Dom nalazi da pravo podnosioca prijave da koristi zemljište Atik, Dašnice, Krpić i Salihbegović lokacija u Bijeljini za rekonstrukciju jeste sprovodivo pravo sa ekonomskom vrijednošću koje se mora smatrati "imovinom" podnosioca prijave u smislu člana 1 Protokola br. 1.

112. Dom pored toga zapaža da je prema zemljišnim knjigama, lokacija na kojoj je nekada bila Atik džamija u Janji, imovina podnosioca prijave.

113. Dom zaključuje da su gasulhana na lokaciji Atik u Bijeljini i druge vrijednosti kao što je pravo korištenja Atik, Dašnice, Krpić i Salihbegović lokacija u Bijeljini i pravo vlasništva na Atik džamiji u Janji predstavljali, 14. decembra 1995. "imovinu" podnosioca prijave u okviru značenja člana 1 Protokola br. 1. Dom kao sljedeće mora razmotriti da li se tužena Strana uplitala u imovinu podnosioca prijave, i ako jeste, prema kojoj odredbi.

b. Uplitanje

114. U vezi sa Atik lokacijom u Bijeljini, Dom nalazi da je uklanjanjem gasulhane sa ove lokacije kao i naknadnom izgradnjom objekta banke došlo do ozbiljnog uplitanja u uživanje imovine podnosioca prijave. Isto važi i za izgradnju poslovnog objekta na lokaciji Dašnice. Ove radnje predstavljaju opsežno i konačno zauzimanje predmetnog zemljišta na koje podnosilac prijave ima prvenstveno pravo korištenja. Međutim, tužena Strana nije formalno lišila podnosioca prijave njenog prava. Stoga se mora smatrati da su ove radnje uključivale *de facto* lišavanje podnosioca prijave njene imovine.

115. U vezi sa Krpić lokacijom, Salihbegović lokacijom i Atik lokacijom u Janji, Dom najprije zapaža da tužena Strana nije izvršila ni formalnu ni *de facto* eksproprijaciju. Korištenje lokacije Krpić za parking prostor i poslovni prostor sa malim poslovnim objektima kao i korištenje Salihbegović lokacije kao prostor za parkiranje i Atik lokacije u Janji kao buvlje pijace bi trebale biti samo privremenog karaktera. Stoga podnosilac prijave može povratiti svoje lokacije čim tužena Strana okonča njihovo bespravno korištenje. Prema tome, ne može se reći da je podnosilac prijave definitivno lišena svoje imovine. Propust tužene Strane da spriječi građane Bijeljine da bespravno koriste lokacije ne predstavlja ni kontrolu korištenja. Međutim, propust tužene Strane da spriječi sadašnje stanovnike Bijeljine da to rade, nedvojbeno onemogućava podnosioca prijave da koristi lokacije za rekonstrukciju svojih džamija. Stoga to predstavlja uplitanje u opšti princip mirnog uživanja posjeda prema članu 1 Protokola br. 1.

c. Diskriminacija

116. Dom je gore našao da su razni postupci i propusti koji su imali za rezultat povredu prava podnosioca prijave na slobodu vjeroispovijesti zasnovani na diskriminatorskim osnovama (vidi tačke 82-103 gore). Isto važi i u vezi sa uplitanjem u prava na mirno uživanje posjeda po članu 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Ne može se smatrati, prema tome, da su ova uplitanja u skladu sa javnim interesom.

117. Dom, prema tome, nalazi povredu prava na mirno uživanje imovine po članu 1 Protokola br. 1 kao i diskriminaciju u uživanju ovog prava.

3. Zaključak

118. U zaključku, Dom je ustanovio da ovaj predmet uključuje povrede prava podnosioca prijave na slobodu vjeroispovijesti pripadnika podnosioca prijave prema članu 9 Konvencije kao i prava na mirno uživanje imovine podnosioca prijave prema članu 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Dom je također ustanovio diskriminaciju u uživanju tih prava.

I PRAVNI LIJEKOVI

119. Prema članu XI(1)(b) Sporazuma, Dom još mora riješiti pitanje koje bi korake trebala poduzeti tužena Strana da ispravi povrede Sporazuma koje je Dom ustanovio, uključujući naredbe da od neke radnje odustane ili prestane, novčanu naknadu (uključujući materijalnu i nematerijalnu štetu), i privremene mjere.

120. U vezi sa lokacijama Atik, Dašnice i Krpić džamija u Bijeljini, podnosilac prijave traži da tuženoj Strani bude naređeno da ukloni sve objekte i građevine sa lokacija, da ih dovede u red i podigne ograde oko njih do rekonstrukcije džamija kao i da sagradi novu gasulhanu na lokaciji Atik. Pored toga, podnosilac prijave traži od Doma da zabrani parkiranje vozila na lokaciji Krpić i lokaciji nekadašnje Salihbegović džamije. Štaviše, podnosilac prijave želi da tužena Strana poništi sve promjene u urbanističkom planu koje se tiču ranijih vjerskih lokacija i da izda dozvolu za rekonstrukciju Atik džamije, Dašnice džamije, Salihbegović džamije, Krpić džamije kao i Atik džamije u Janji. Na kraju, podnosilac prijave traži da Dom naredi tuženoj Strani da se suzdrži od daljeg ugrožavanja vakufske imovine u području Bijeljine. U svom pismu od 24. aprila 2000. godine podnosilac prijave je, osim toga, zatražila 50.000 konvertibilnih maraka (KM) na ime kompenzacije za materijalnu i moralnu štetu koja je nanescena rušenjem gasulhane i izgradnjom u dvorištu lokacije Atik džamije. U toku javne rasprave od 4. jula 2000. godine podnosilac prijave je osim toga zatražila 30.000 KM na ime kompenzacije za štetu koja je nastala bespravnom korištenjem predmetnih lokacija.

121. Kada je riječ o različitim gore navedenim zahtjevima, Dom je ustanovio da je tužena Strana prekršila svoje obaveze da svim osobama pod svojom nadležnošću osigura, bez diskriminacije, prava zagarantovana Sporazumom. Kako smo se ranije prisjetili, zabrana diskriminacije je ključni cilj Opšteg okvirnog sporazuma kojem i Dom i strane moraju pridati poseban značaj.

122. Dakle, Dom smatra prikladnim da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od datuma kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Atik džamije na lokaciji u Bijeljini na kojoj je i ranije postojala. U vezi sa dijelom ove lokacije koji je pokriven novom zgradom banke i koji se stoga ne može koristiti za rekonstrukciju džamije i pripadajućih objekata i u vezi sa uništavanjem gasulhane, Dom smatra odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da isplati podnosiocu prijave na ime kompenzacije iznos od 15.000 KM u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma. Pored toga, Dom

naređuje tuženoj Strani da sa ove lokacije, u roku od mjesec dana od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, ukloni ogradu koja je podignuta u vezi sa izgradnjom banke kao i sve pokretne kioske i štandove i da ne dozvoli korištenje lokacije za bilo koju svrhu kojom se utiče na ili se upliće u prava Islamske zajednice.

123. U vezi sa lokacijom Dašnice, Dom smatra odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od šest mjeseci od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, ukloni dio poslovnog objekta koji pokriva zemljište džamije i da, u roku od tri mjeseca od datuma kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Dašnice džamije na lokaciji u Bijljeini na kojoj je i ranije postojala.

124. U vezi sa Salihbegović lokacijom, Dom smatra odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od mjesec dana od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, okonča upotrebu ove lokacije za parkiranje automobila i da ne dozvoli korištenje lokacije za bilo koju svrhu kojom se utiče na ili se upliće u prava Islamske zajednice. Pored toga, Dom smatra odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Salihbegović džamije na lokaciji u Bijeljini na kojoj je i ranije postojala.

125. U vezi sa Krpić lokacijom, Dom smatra odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od mjesec dana od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, ukloni sa lokacije poslovne objekte i da ne dozvoli da se lokacija koristi kao parking prostor ili za bilo koju svrhu kojom se utiče na ili se upliće u prava Islamske zajednice. Pored toga, Dom smatra odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Krpić džamije na lokaciji u Bijeljini na kojoj je i ranije postojala.

126. U vezi sa Atik lokacijom u Janji, Dom smatra odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od mjesec dana od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, ukloni buvlju pijacu sa ove lokacije i da ne dozvoli korištenje lokacije za bilo koju svrhu kojom se utiče na ili se upliće u prava Islamske zajednice. Pored toga, Dom smatra odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od prijema zahtjeva Islamske zajednice u tom smislu, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju džamije na mjestu na kojem je i ranije postojala.

127. Kada je riječ o zahtjevu podnosioca prijave za kompenzaciju u iznosu od 30.000 KM, Dom želi naglasiti da nema nadležnost, *ratione temporis*, da dosudi kompenzaciju ni za uništavanje džamija u 1993. godini niti za bespravno zauzimanje lokacija ili za neku drugu materijalnu ili nematerijalnu štetu koju je podnosilac prijave možda pretrpjela prije 14. decembra 1995. Međutim, Dom zapaža da bespravno korištenje lokacija ranijih džamija koje se nastavilo i nakon stupanja na snagu Daytonskog mirovnog sporazuma predstavlja uvredu za podnosioca prijave. Dom stoga smatra

odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da isplati podnosiocu prijave za moralnu štetu koju je pretrpjela poslije 14. decembra 1995. godine iznos od 10.000 KM u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma.

VIII ZAKLJUČCI

128. Iz gore navedenih razloga, Dom odlučuje:

1. jednoglasno, da proglasi prijavu neprihvatljivom u vezi sa Janjica lokacijom;
2. sa 6 glasova za i 1 protiv, da proglasi preostali dio prijave prihvatljivim;
3. sa 6 glasova za i 1 protiv, da je u Bijeljini došlo do povrede prava Islamske zajednice na slobodu vjeroispovijesti kako je zagantovano članom 9 Evropske konvencije o ljudskim pravima posmatranim izdvojeno, čime je tužena Strana prekršila član I Sporazuma o ljudskim pravima;
4. sa 6 glasova za i 1 protiv, da je u Bijeljini došlo do povrede prava Islamske zajednice na mirno uživanje imovine kako je zagantovano članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju posmatranim izdvojeno, čime je tužena Strana prekršila član I Sporazuma;
5. sa 6 glasova za i 1 protiv, da je Islamska zajednica u Bijeljini diskriminisana u uživanju prava na slobodu vjeroispovijesti kako je zagantovano članom 9 Konvencije, čime je tužena Strana prekršila član I Sporazuma;
6. sa 6 glasova za i 1 protiv, da je Islamska zajednica u Bijeljini diskriminisana u mirnom uživanju svoje imovine kako je zagantovano članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju, čime je tužena Strana prekršila član I Sporazuma;
7. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj Strani da, u roku od mjesec dana od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, sa lokacije Atik u Bijeljini ukloni ogradu koja je podignuta u vezi sa izgradnjom banke i sve pokretne kioske i štandove i da ne dozvoli korištenje lokacije za bilo koju svrhu kojom se utiče na ili se upliće u prava Islamske zajednice;
8. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Atik džamije na lokaciji u Bijeljini na kojoj je i ranije postojala;
9. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj Strani da, u roku od šest mjeseci od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, ukloni sa lokacije Dašnice dio poslovnog objekta koji pokriva zemljište džamije;
10. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Dašnice džamije na lokaciji u Bijeljini na kojoj je i ranije postojala;
11. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj Strani da, u roku od mjesec dana od

dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, okonča korištenje Salihbegović lokacije kao parkirališta i da ne dozvoli korištenje lokacije za bilo koju svrhu kojom se utiče na ili se upliće u prava Islamske zajednice;

12. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Salihbegović džamije na lokaciji u Bijeljini na kojoj je i ranije postojala;

13. jednoglasno, da naredi tuženoj Strani da, u roku od mjesec dana od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, ukloni sa Krpić lokacije sve postojeće poslovne objekte i da ne dozvoli da se lokacija koristi kao parkiralište ili za bilo koju svrhu kojom se utiče na ili se upliće u prava Islamske zajednice;

14. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Krpić džamije na lokaciji u Bijeljini na kojoj je i ranije postojala;

15. jednoglasno, da naredi tuženoj Strani da sa lokacije Atik džamije u Janji, u roku od mjesec dana od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, ukloni buvlju pijacu i da ne dozvoli korištenje lokacije za bilo koju svrhu kojom se utiče na ili se upliće u prava Islamske zajednice;

16. sa 5 glasova za i 2 protiv, da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od dana kada primi zahtjev u tom smislu od Islamske zajednice, izda neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Atik džamije u Janji na lokaciji na kojoj je i ranije postojala;

17. sa 5 glasova za i 2 protiv,

- a) da naredi tuženoj Strani da plati podnosiocu prijave, na ime novčane kompenzacije za moralnu štetu koju je pretrpjela nakon 14. decembra 1995. godine u vezi sa svim predmetnim lokacijama, 10.000 KM u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma; i
- b) da naredi tuženoj Strani da plati podnosiocu prijave na ime kompenzacije za dio Atik lokacije u Bijeljini koji je pokriven novom zgradom banke i koji se stoga ne može koristiti za rekonstrukciju džamije, kao i za rušenje gasulhane iznos od 15.000 KM u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma;
- c) da godišnja kamata od 4% na ovaj iznos ili svaki neplaćeni dio tog iznosa biti plativa od dana kada istekne gore navedeni rok do datuma potpunog izmirenja;

18. jednoglasno, da naredi tuženoj Strani da obavijesti Dom, u roku od šest mjeseci od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom

66 Pravila procedure Doma, o koracima koje je preduzela da bi ispoštovala gore navedene naredbe.

(potpisao)
Peter KEMPEES
Arhivar Doma

(potpisao)
Giovanni GRASSO
Predsjednik Vijeća II

U skladu sa pravilom 61 Pravila procedure Doma, mišljenja o neslaganju gos. Dekovića i gosp. Popovića su u dodatku ovoj odluci.

ANEKS I

Prema pravilu 61 Pravila procedure Doma, ovaj dodatak sadrži mišljenje o djelimičnom neslaganju gosp. Mehmeda Dekovića.

MIŠLJENJE O DJELIMIČNOM NESLAGANJU GOSP. MEHMEDA DEKOVIĆA

U navedenom predmetu pod gornjim brojem, zaključkom pod tačkom 17(a), naređeno je tuženoj Strani da plati podnosiocu prijave na ime novčane kompenzacije za pretrpljenu moralnu štetu nakon 14. decembra 1995. godine u vezi sa svim predmetnim lokacijama na kojima su porušeni sakralni objekti 10.000 KM u roku od tri mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma. Smatram da je navedeni iznos dosuđen na ime kompenzacije neadekvatan pričinjenoj moralnoj šteti. Ovo potkrepljujem i razlozima iznijetim u izdvojenom mišljenju u predmetu br. CH/98/1062.

Nisam saglasan ni sa dijelom zaključka pod tačkom 16 odluke da je tužena Strana tek kada primi zahtjev od podnosioca prijave dužna u roku od tri mjeseca izdati neophodnu dozvolu za rekonstrukciju Atik džamije. S obzirom na do sada poznate opstrukcije u sličnim predmetima smatram da odluka Doma i njegova naredba predstavljaju direktan osnov da se i bez formalne procedure dozvoli rekonstrukcija pomenutog sakralnog objekta. Bliže razloge iznio sam u izdvojenom mišljenju u predmetu br. CH/98/1062.

(potpisao)

ANEKS II

MIŠLJENJE O NESLAGANJU GOSP. VITOMIRA POPOVIĆA

Ne slažem se sa odlukom Doma za Ljudska prava BiH broj gornji iz sljedećih razloga:

1. Članom VIII(2)(a) Sporazuma o Ljudskim pravima kao Aneksa 6 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH je propisano: "Dom takođe mora razmotriti da li postoje djelotvorni pravni lijekovi i da li je podnosilac prijave dokazao da su oni iscrpljeni."

U tački 72 odluke Doma je navedeno:

"U konkretnom predmetu podnosilac prijave je samo podnijela formalni zahtjev načelniku odjeljenja stambenih poslova u Bijeljini od 18. maja 2000. godine u kojem je zatražila odobrenje za rekonstrukciju Atik džamije, Dašnice džamije, Kršić džamije i Salihbegović džamije u Bijeljini. Nije poduzela nikakve druge korake. U pogledu Atik džamije u Janji, podnosilac prijave nikada nije formalno zatražila dozvolu da je ponovo izgradi. Podnosilac prijave je navodno uputila pismene zahtjeve tuženoj Strani u kojima je zatražila da se zaštiti vakufska imovina i da se vrati u posjed iste 24. februara 1997., 21. novembra 1997. i 20. aprila 1998. godine ali nijedno od ovih pisama nie sadržalo formalni zahtjev za građevinsku dozvolu. U pismu od 13. septembra 1999. godine podnosilac prijave je zatražila od tužene Strane, *inter alia*, da zaštiti njenu imovinu od daljeg uništavanja i da ukloni sve objekte sa lokacija džamija. Podnosilac prijave je očigledno obavila nekoliko neformalnih razgovora satuženom Stranom kako bi dobila zaštitu lokacija".

Pravilom 49 procedure Doma usvojenim 13. decembra 1996. godine je propisano:

"Dom može odmah proglasiti prijavu neprihvatljivom po stavu 2 člana VIII Sporazuma ili može odlučiti da obustavi razmatranje, odbaci ili briše prijavu po zadnjem stavu člana VIII.

Dakle,

jedinu odluku koju je Dom u konkretnom slučaju mogao donijeti je da shodno gore navedenim odredbama Sporazuma i Pravila procedure proglasi prijavu neprihvatljivom radi neiscrpljivanja domaćih pravnih lijekova, ili da obustavi razmatranje - prekine postupak dok se ovi lijekovi ne iscrpe pred domaćim nadležnim organima Republike Srpske, kao tužene Strane.

Postupajući na način naveden u odluci, i odlučujući u meritumu Dom je izašao izvan okvira svoje nadležnosti, što predstavlja kršenje člana 1 Sporazuma o Ljudskim pravima, kao Aneksa 6 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH, koji glasi:

"Strane će osigurati svim osobama pod svojom jurisdikcijom najviši stepen međunarodno priznatih Ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući prava i slobode utvrđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu Ljudskih prava i osnovnih sloboda kao i njenim Protokolima i u drugim međunarodnim dokumentima navedenim u Dodatku ovom Aneksu."

Dakle,

nije u nadležnosti Doma, nego Republike Srpske kao tužene Strane da u skladu sa svojom jurisdikcijom iz člana 1 Sporazuma odlučuje o dodjeljivanju zemljišta za gradnju i izdavanju dozvola za rekonstrukciju i izgradnju porušenih džamija.

Ovdje, prije svega mislim da se u rješavanju ovakve vrste zahtjeva mora poštovati sledeće zakonodavstvo Republike Srpske, ili koje je u primjeni u Republici Srpskoj:

- a) Zakon o građevinskom zemljištu (Službeni list SR BiH 34/86 i 1/90; Službeni glasnik Republike Srpske broj 29/94 i 23/98);
- b) Zakon o prostornom uređenju SR BiH (Službeni list br. 9/87, 23/88, 24/89, 10/90, 15/90, 14/91);
- c) Zakon o uređenju prostora republike Srpske (Službeni glasnik RS broj 19/96, 25/96, 25/97, 3/98 i 10/98);
- d) u skladu sa regulacionim planom opštine Bijeljina.

Dom je pogrešno izveo zaključak kada je stao na stanovište, da na način predviđen u tački 17a Zaključaka, naredi tuženoj Strani da plati podnosiocu prijave, na ime novčane kompenzacije za moralnu štetu koju je pretrpila nakon 14. decembra 1995. godine u vezi sa svim predmetnim lokacijama, 10.000 KM u roku od 3 mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, i da shodno Zaključku 17b naredi tuženoj Strani da plati podnosiocu prijave, na ime kompenzacije za dio Atik lokacije u Bijeljini koji je pokriven novom zgradom banke i koji se stoga ne može koristiti za rekonstrukciju džamije, kao i za rušenje gasulhane iznos od 15.000 KM u roku od 3 mjeseca od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma.

Naime, Dom je i ove dijelove zahtjeva aplikanta trebao, shodno članu VIII(2)(a) Sporazuma a u vezi sa pravilom 49 Pravila procedure Doma, proglasiti neprihvatljivim radi neiscrpljivanja domaćih pravnih lijekova, ili obustaviti - prekinuti postupak dok se ovi lijekovi ne iscrpe pred nadležnim organima — sudovima Republike Srpske kao tužene Strane.

Zahtjev za naknadu moralne štete i kompenzacije nikada nije ni podnesen nadležnim organima tužene Strane pa je Dom, shodno članu VIII(2)(a) i ovaj dio zahtjeva trebao proglasiti neprihvatljivim radi neiscrpljivanja domaćih pravnih lijekova, ili obustaviti - prekinuti postupak dok se ovi lijekovi ne iscrpe.

Kompenzacija za moralnu štetu predstavlja nematerijalnu štetu koju ne mogu pretrpjeti niti im se može dosuditi pravna lica nego u smislu važećeg zakonodavstva, odnosno Zakona o obligacionim odnosima, samo fizička lica. Islamska zajednica ima status pravnog a ne fizičkog lica i nema pravo na naknadu ovog vida štete. Ovakav vid štete bi se eventualno mogao dosuditi vjernicima čija su lična, odnosno moralna, prava povrijeđena. Pored navedenog, opravdano se postavlja pitanje dosuđivanja ove štete i za period od 14. 12. 1995. godine kao dana stupanja na snagu Sporazuma, a zahtjev za naknadu ove štete je postavljen pismom aplikanta od 24. aprila 2000. godine, tako da je dosuđena šteta za period za koji ona nije bila ni tražena.

Postupajući na gore navedeni način Dom je postupio suprotno članu 1 Sporazuma o ljudskim pravima, kao Aneksa 6 Opšeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini koji glasi:

"Strane potpisnice će obezbjediti svim licima u okviru njihove jurisdikcije najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i sloboda..."

I dosuđivanje kompenzacije u smislu člana 17b Zaključaka nema pravnog uporišta u "domaćoj jurisdikciji" iz člana 1 Sporazuma o ljudskim pravima. Ne zna se na šta se ova šteta u stvari odnosi. Ako bi se to smatralo materijalnom štetom za trajno zauzeto zemljište i rušenje gasulhane onda je visinu ove štete trabao utvrditi odgovarajući vještak građevinske struke, odnosno ona mora odgovarati visini "stvarno prouzrokovane štete" a ne paušalnom načinu dosuđivanja štete, kako je to Dom postupio.

U preostalom dijelu mog izdvojenog mišljenja ostajem u cijelosti kod svog izdvojenog mišljenja o neslaganju iznesenog u predmetu br. CH/96/29 Islamska zajednica u BiH protiv Republike Srpske od 11. juna 1999. godine (slučaj banjalučkih džamija) i predmetu br. CH/98/1062 Islamska zajednica u BiH protiv Republike Srpske od 9. novembra 2000. godine (slučaj zvorničkih džamija).

(potpisao)